

IN MEMORIAM SUSAN REYNOLDS (1929-2021)

Britanska historičarka Susan Reynolds umrla je 29. jula 2021, nakon kraće bolesti. Svjetsku slavu je stekla knjigom "Fiefs and Vassals: the Medieval Evidence Reinterpreted" iz 1994 godine. Ova knjiga je rasplamsala debatu među historičarima srednjeg vijeka kao ni jedna druga, a njen najšokantniji zaključak je da feudalizam, kakvog poznajemo, nije u srednjem vijeku ni postojao. Susan Reynolds je rođena 1929. godine, a diplomirala je na Oxfordu kao arhivarka u Middlesex County Record Office, a zatim je provela sedam godina u Victoria County History (1952-1959). Nije nikada doktorirala historiju. Predavala je u Christ Church School u North Finchleyju, a historiju u Queens College Harley Street London od 1960. do 1964. Poslije prelazi na Lady Margaret Hall gdje je predavala historiju. Gostujući profesor bila je na Dartmouth Collegeu 1986-1987. Od 1987. bila je počasni saradnik Instituta za historijska istraživanja u Londonu. Od 1993. članica je Britanske akademije (FBA) i Kraljevskog povijesnog društva (FRHistS). Objavila je brojne studije iz oblasti društvene, političke i pravne historije Zapadne Evrope.

Rijetko je koja tema u medievistici bila podvrgnuta izmjenama i reinterpretacijama kao što je to slučaj sa feudalizmom. Reynolds je naše predstave o feudalizmu okrenula naglavačke u svoj najpoznatijoj knjizi *Fiefs and Vassals: the Medieval Evidence Reinterpreted*, Oxford University Press, 1994. To je najbolje predstavio Steffen Patzold profesor srednjovjekovne historije i pomoćnih historijskih nauka s Univerziteta u Tübingenu u posljednjem sintetičkom osvrtu na feudalizam na njemačkom govornom području (*Das Lehnswesen*, C. H. Beck, München 2012): "Neko ko čuje riječ 'feudalizam' pomišlja na društvenu nejednakost u 'mračnom srednjem vijeku', na zle gospodare i siromašne seljake, na izrabljivanje i nasilje. Pa čak i školski udžbenici prikazuju neslobodne seljake kao bazu 'srednjovjekovne feudalne piramide'. Sve su to besmislice! Predstava piramide je obmanjujuća. Sa seljacima lena imaju malo, a sa sužanjstvom i izrabljivanjem ništa zajedničkog; i ona nisu institucije koje su sa srednjim vijekom nestale" (preveo N. Rabić).

Decenijama je ovaj izraz, svima poznat još iz školskih klupa, kao ni jedan drugi aspekt srednjeg vijeka bio predstavljen kao jasan, baziran na pouzdanim činjenicama. Do sredine osamdesetih godina prošlog stoljeća činilo se da su temeljna pitanja riješena i da je studija Belgijanca François-Louisa Ganshofa (1895-1980) iz 1944. s naslovom "Qu'est-ce que la féodalité" zaokružila dotadašnja istraživanja na studiozan i pregledan način. Međutim nakon Reynoldsine knjige historičari su počeli da raspravljaju o temeljnim načelima o kojima je važio jedinstven konsenzus, poput pitanja: kada i kako su lena nastala? kakvu su ulogu vršila u srednjem vijeku? kako je izgledao odnos između lenskog gospodara i vazala? Pa čak da li je uopće feudalizam postojao u srednjem vijeku?!

Pored feudalizma, pažnju su joj zaokupljala i pitanja o ideji nacije i historije prava. U jednom intervjuu 2008. godine pitala se šta šira javnost podrazumijeva pojmom nacija, a šta misle historičari pod tim pojmom, što nas dovodi konačno do pitanja šta su ljudi kroz različita historijska razdoblja razumijevali pod različitim riječima koje

su koristili? Problem nacionalnog narativa, koji je nastupio nakon romantičarske faze među historičarima širom Evrope, a značajno je utjecao na razvoj historiografije Reynolds je sažela riječima: "As soon as history became more professional about 1900, it became more national". Što se tiče historije prava, ono je bilo posebno tematizirano u njenoj knjizi "Fiefs and Vassals", te je bilo za očekivati da mu autorica posveti opširnu studiju. Međutim, od toga je odustala, kako kaže od iscrpljenosti i sve slabijeg pamćenja, ali je ipak našla snage da obradi jedan veoma važan segment, do tada uglavnom ignoriran od historičara političke i pravne misli, a to je eksproprijacija privatnog posjeda za opće dobro pod nazivom "Before Eminent Domain: Toward a History of Expropriation of Land for the Common Good, The University of North Carolina Press, 2014." U ovoj knjizi Reynoldsova - polazeći od teze da je izvlaštenje bila uobičajena pravna praksa u mnogim društvima u kojima su pojedinci imali pravo na zemlju, te da je bilo je općeprihvaćeno da im se zemlja može oduzeti, uz naknadu, kada je zajednica smatrala da treba - navodi primjere ove prakse od ranog srednjeg vijeka u Engleskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Italiji i Španiji, te do osamnaestog stoljeća u Americi.

S obzirom da je neizbrisiv trag ostavila upravo u proučavanju feudalizma, nedavno su njeni najznačajniji radovi o ovom fenomenu, uključujući i brojne rasprave objavljeni u prestižnoj ediciji *Variorum Collected Studies* pod naslovom "The Middle Ages Without Feudalism: Essays in Criticism and Comparison on the Medieval West, Farnham: Ashgate Variorum, 2012." Ova publikacija sadrži 17 radova u kojima je autorica uglavnom zadržala stavove koje je na tu temu imala od ranije, pokazujući da je pomno pratila debatu koja se zbog njenih stavova pokrenula. Netipično za ovo izdanje su dva rada koja autorica nije ranije objavila, a tiču se važnosti povjerenja prilikom polaganja prisege u srednjovjekovnom pravnom sistemu, dok je u drugom radu riječ o problematici korištenja različitih terminologija u interdisciplinarnom radu kao što su „Tribes“, „States and other polities“ ili pak „Rulers and subjects“.

Iako se ne možemo u potpunosti složiti sa svim smjelim hipotezama koje je ova odvažna medievistica iznijela, ipak dužni smo joj zahvaliti što je pokazala da se teme o kojima se naizgled nema ništa puno reći mogu uz odgovarajuću interpretaciju na potpuno novi način sagledati i biti jedan od najpoticajnijih medievističkih pristupa. To uostalom pokazuju brojni naučni skupovi i publikacije koje su se zadnjih dvadesetak godina pojavili, a desetine historičara širom Evrope raspravljaju o Reynoldsinim tezama odajući joj na taj način najljepši spomen.

Autor ovih redaka svrstava se u red njenih velikih poštovalaca!

Nedim Rabić

✉ nedimrabic@gmail.com

Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju